

- / В.Р. Ільченко // Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. праць всеукраїнського круглого столу, 12 березня 2018 р., Полтава / Інститут педагогіки НАПН України; Полтав. обл. ін.-т післядиплом. пед. освіти ім. М. В. Остроградського / [головн. ред. В.Р. Ільченко]. – Вип.10. – Полтава: ПОІППО, 2018. – С.16–32.
3. Морозова С. Культурологія. Часть 1: Учебное пособие для студентов всех специальностей / С.В. Морозова, Л.В. Оржековская, Н.В. Якушкина [и др.]; под ред. С.М. Прокопьева; Моск. гос. ун-т печати. – Москва: МГУП, 2010. – 248 с.
  4. Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#n9> (Дата звернення 18.02.2019 р.).
  5. Українська література. 5–9 класи : програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> (Дата звернення 18.02.2019 р.).

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Білик Н. І.

Development of teacher's communicative competence at New Ukrainian School, which requires a new quality of communicative qualities, is on the focus of this paper. It was emphasized that interaction and pedagogical communication between teachers, students and their parents is actual. It is determined that communicative competence of a teacher is a system which includes a number of other competences: speech, linguistic and linguistic.

Концепція Нової української школи є ідеологією реформи повної загальної середньої освіти. Усвідомлюючи завдання, які нині поставлені перед школою, вчителі працюють на кінцевий результат – виховання свідомого громадянина України, формування освіченої, творчої особистості, здатної жити й працювати у XXI ст., яка досконало володіє рідною мовою як інструментом спілкування, мислення, самовираження й пізнання світу. Першою у переліку 10-ти ключових компетентностей Нової української школи названо «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами. Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час [2].

Зазначимо, що спільними для всіх компетентностей у Концепції названо такі вміння: читати і розуміти прочитане; висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; уміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді [там само].

У науково-педагогічній літературі проблема комунікативної компетентності педагогів широко висвітлена в працях Н. Волкової, Ю. Смельянова, В. Захарова, І. Зимньої, Н. Кузьміної, К. Лесик, С. Петрушина, Л. Петровської, Є. Прозорова, О. Сидоренка, В. Семиченко, Л. Ткаченко, Л. Філатової та ін.

Компонентами педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів є: когнітивний – включає знання у галузі психології спілкування та перцептивні здібності; мотиваційний – відображає прагнення до удосконалення комунікативних умінь та надбання комунікативних знань, інтерес до професії вчителя, гуманістична настанова на спілкування; мовний – складають знання про мову та мовні засоби, а також уміння застосовувати ці знання з метою ефективного спілкування; сенситивний – передбачає підвищену чутливість вчителя до педагогічних подій, наявність емпатії та особливої уваги до партнера зі спілкування; стратегічний – представляє собою здатність ефективно брати участь у спілкуванні і, залежно від умов, обирати для цього правильну стратегію спілкування, а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації; соціокультурний – передбачає організацію спілкування відповідно до соціокультурних норм [1]. Сполучення цих компонентів дозволить вчителю організувати ефективне спілкування, вирішувати педагогічні конфлікти та уникати загроз комунікації.

У Типовій освітній програмі для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, затвердженій наказом МОН України від 15.01.2018 № 36, означено профіль учителя початкової школи. Профіль, або опис компетентностей, відповідає Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням КМУ від 14.12.2016 № 988. Головна ідея підвищення кваліфікації – забезпечити індивідуально-особистісне та професійно-діяльнісне самовдосконалення педагогів початкової школи завдяки активізації їхньої базової освіти, набутого професійного та життєвого досвіду. Визначено базові компетентності вчителя початкових класів: професійно-педагогічна, соціально-громадянська, загальнокультурна, мовно-комунікативна, психологічно-фасилітативна, підприємницька, інформаційно-цифрова.

Звернемо увагу на мовно-комунікативну компетентність учителя, яка включає такі чинники: володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності; вміння вислуховувати, обстоювати власну позицію, використовуючи різні прийоми розмірковувань та аргументації; розвиненість культури професійного спілкування; здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії (відповідних знань, вербальних і невербальних умінь і навичок залежно від комунікативно-діяльнісних ситуацій).

Отже, від рівня розвитку комунікативної компетентності вчителя залежить ефективність його професійної діяльності, що завжди набувається в соціальному контексті та вимагає від особистості усвідомлення таких властивостей: власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки своєї роботи; власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб'єктивних спотворень і «систематизованих білих плям» (стійких упереджень щодо тих чи інших

проблем); готовності сприймати нове в зовнішньому середовищі; своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм); своїх почуттів і психічних станів у зв'язку з дією факторів зовнішнього середовища (екологічна психокультура); способів персоналізації навколишнього середовища (матеріальне втілення «почуття господаря»); рівня своєї економічної культури (ставлення до середовища проживання – житла, землі як джерела продуктів харчування, рідного краю, архітектури тощо).

Виходячи із вищезазначеного, комунікативну компетентність учителя розглядаємо як систему, що включає низку інших компетентностей: мовленнєву, лінгвістичну й мовну. Вони виявляються під час професійної взаємодії вчителя на різних рівнях: учитель – учень; учитель – учитель; учитель – адміністратор, учитель – батьки. Вважаємо, що професійне мовлення вчителя в освітньому процесі є показником найважливіших чинників його діяльності: ерудиції та методичної майстерності; характеру та стилю спілкування з учнями; розуміння та бажання бачити в учнях активних, самостійних діячів освітнього процесу.

Однак існують перешкоди, що заважають розвитку комунікативної компетентності вчителя. Наприклад, працюючи на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, перебуваючи у закладах загальної середньої освіти іноді спостерігаємо недостатній рівень вчителів щодо культури мовлення, бібліографічних знань, не вміння оперувати науково-понятійним апаратом навчального предмета тощо. Одним із важелів розвитку комунікативної компетентності вбачаємо фахову періодику, тобто озброєння вчителів новітньою інформацією через регулярне читання педагогічних видань. У цьому напрямі за 1999–2018 рр. Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського видано 184 номери журналу «Імідж сучасного педагога» (з 2017 р. – електронний науковий фаховий журнал), у яких проблема Нової української школи висвітлюється у таких тематичних спецвипусках: «На шляху до нової школи», №1 (169), 2017; «Перші кроки до оновленої школи», №3 (171), 2017; «Освіта: стан і перспективи», №1, 2019.

Таким чином, учитель має бути не лише добре інформованим, освіченим, але й самоскерованим на свідомий розвиток своєї комунікативної компетентності, бо від того, як він говорить, залежить 50% запам'ятовування учнями навчального матеріалу на уроках.

Виходячи і зазначеного вище, вважаємо, що комунікативна компетентність особистості вчителя – це ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлень людини до природного й соціального світу, а також до самої себе як синтезу цих двох світів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зверева Н. Л. Структурні компоненти педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2017. Вип. 58. С. 15–22.
2. Нова школа. Простір освітніх можливостей. Концепція нової Української школи (проект). URL: <http://mon.gov.ua/Новини2016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>.

ПОЛІХУДОЖНІЙ ПІДХІД ДО МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Бровко Ю.О.

The article reveals the purpose of language-literary education in accordance with the concept of the New Ukrainian school. Attention is focused on the formation of students' competencies in the. Different approaches to achieve this goal are highlighted, which allow to carry out professional activity successfully, realize and implement innovative methods for improving the quality of language and literary education at school.

Наразі самоосвіта, саморозвиток та самореалізація особистості – це вітрила, що тримають молоду людину в бурхливому океані життя, а завдання сучасного вчителя – виховати громадянина, особистість, сформувати в неї систему компетентностей, які є ключем до самостійного дорослого життя.

Учителі мають розширити можливості учнів, щоб школярі самі могли приймати важливі рішення та діяти.

Насамперед, потрібно брати до уваги особливу значущість мовно-літературної освіти. Її метою, згідно з концепцією Нової української школи, є підготовка читача, здатного сприймати, розуміти та інтерпретувати літературні тексти; забезпечення високого мовного – як усного, так і письмового – розвитку учня. Випускник середньої школи, мовно-літературна підготовка якого відповідає цим двом вимогам, фактично володітиме найважливішими компетенціями, на яких базуватиметься все його подальше зростання – як культурно-духовне, так і фахове.

Полівекторність мовно-літературної освіти має забезпечуватися насамперед створенням нових програм. Головні принципи, на яких повинна ґрунтуватися шкільна навчальна програма, полягають у вивченні творів, що наділені здатністю вражати навіть учня з недостатньо розвинутим рівнем сприймання художнього тексту. Найяскравішими прикладами є поезії Тараса Шевченка, Василя Симоненка, Ліни Костенко, проза Григора Тютюнника. Зміст і форма тексту має відповідати віковим особливостям сучасних учнів. На вивчення кожного твору повинно виділятися стільки часу, скільки потрібно для осягнення його змісту. Адже головним недоліком чинної програми є те, що вона іноді перетворює вивчення літератури на шалені перегони літературними періодами, напрямками, іменами і творами. Учитель часто не має часу для того, щоб допомогти учням відчутися красу художнього слова, пережити та осмислити ідейний зміст. Тому діти й не поважають літературу як предмет і, відповідно, взагалі не хочуть читати.

Наступним необхідним кроком, на мою думку, є інтеграція предметів української мови та літератури. Враховуючи той факт, що мова художніх творів найбільш організована та містить величезний естетично-образний потенціал, вважаю, що вона є ідеальним навчально-виховним матеріалом. Він оптимальний з точки зору естетичного, мовленнєвого, а також розумового розвитку учня. Під час вивчення мовних тем я вибираю навчальні тексти з тих зразків красного письменства, що ми вивчаємо на уроці літератури. Це дає змогу не тільки розвивати мовну компетенцію учнів, а й краще засвоїти програмовий твір.

Учитель теж має змінюватися, бути провідною зіркою, що вказує маленькій зірочці, учневі, правильний, але не єдиний шлях до власного місця на небосхилі. Він стимулює творчість дитини, використовуючи інноваційні методи,